

de jeugdhulpverlening hebben gekregen. Daarom zal ik de vraag wat toespitsen. Zal de inspectie op de jeugdhulpverlening genoemde problemen en gevaren kunnen keren, met het voorliggende voorstel in de hand?

Voorzitter: Steenkamp

De heer **Schuurman** (RPF): Mijnheer de voorzitter! Het vierde en laatste punt hangt met het derde punt samen. Dat betreft de problematiek van de professionalisering van de hulpverlening. Op grond van het derde door mij genoemde punt zou de conclusie getrokken kunnen worden, dat ik wil kiezen voor de jeugdhulpverleningsorganisaties op christelijke grondslag. Daarvoor kies ik ook. Ik wil graag erkennen dat hulpverleningsorganisaties die op een andere levensbeschouwelijke grondslag zijn gebaseerd, gelukkig ook hulp verlenen. Toch wijs ik erop dat vooral vanuit de humanistische hoek — de humanistische filosofie, nader gekwalificeerd — een denker als Achterhuis ervoor heeft gewaarschuwd, over te gaan tot de professionalisering van de hulpverlening en de legitimering van de daarbij gebruikte technieken. Een wet zal de professionalisering en de daarbij gebruikte methodieken legaliseren en zelfs van een financiële grondslag voorzien. Dat is natuurlijk geen probleem, als die hulpverlening goed werkt. Soms blijkt echter dat die hulpverlening averechts werkt. Dat gevaar dreigt te meer vanwege een bepaalde ideologie die aan die hulpverlening ten grondslag ligt, namelijk dat niet het herstel van natuurlijke gemeenschappen, maar het definitief uit elkaar halen ervan het doel is. Professionalisering behoeft dus niet altijd kwaad te zijn, maar het zou wel aanbeveling verdienen om vooral hulp van buiten de professie erbij te betrekken.

Mijnheer de voorzitter! Ik kom tot mijn conclusie. Ik heb nogal wat vragen gesteld. In zekere zin verkeren wij in onzekerheid of wij voor of tegen het wetsvoorstel zijn. Wij weten niet helemaal of dit wetsvoorstel wel het meest geëigende is, zeker op dit moment nu de ervaring van de jeugdhulpverleningsinspectie nog niet op tafel ligt. Wij zullen daarom met aandacht luisteren naar de reacties van de initiatiefnemers maar wij zullen vooral ook luisteren naar wat de bewindslieden

te zeggen hebben. Ik zou dan graag uit de doeken gedaan zien hoe het zit met de financiële consequenties. Is er inderdaad zoveel onduidelijkheid over de financiële consequenties als mevrouw Veder-Smit in haar opmerkingen aan het adres van de initiatiefnemers stelde? Aan de bewindslieden zou ik het volgende willen vragen. Wanneer hun voorstellen tot wet wordt, zijn dan de financiële consequenties minder? En hoeveel minder?

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

Aan de orde is de **interpellatie-Vis/De Gaay Fortman**, gericht tot de minister van Onderwijs en Wetenschappen, **over de Harmonisatiewet collegegelden en de inschrijvingsduur**.

Tot het houden van deze interpellatie is verlof verleend in de vergadering van 8 november 1988.

(De vragen zijn opgenomen aan het eind van deze editie.)²

□

De heer **De Gaay Fortman** (PPR): President! Mede namens de heer Vis dank ik de Kamer voor de toestemming tot het houden van deze interpellatie. Ik merk overigens op, dat waar vraag 1 in het bijzonder door mij zal worden toegelicht en de vragen 2 en 3 door collega Vis, wij beiden spreken namens onze beide fracties, die van D66 en van de PPR.

Mijnheer de voorzitter! De vraag of de Nederlandse rechter de wet mag toetsen aan het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden staat hier vanmiddag niet ter discussie. Het eindoordeel daarover ligt bij de Hoge Raad. Maar wel ter onzer beoordeling is de toetsing aan de door het Statuut in artikel 43 onder meer geëiste rechtszekerheid door de wetgever zelf. Als de wetgever die toetsing al niet zou verrichten, wie dan wel?

Wat nu valt onder "de verwezenlijking van... de rechtszekerheid" zoals door het Statuut gevorderd, te verstaan? De president van de Haagse rechtbank stelde in zijn vonnis van 11 augustus j.l., dat dit moet worden gelezen als: "de

verwezenlijking van het rechtszekerheidsbeginsel te weten het rechtsbeginsel dat de burger zijn rechtspositie moet kunnen definiëren." De minister, in zijn antwoord van 26 oktober j.l. op de door onze Kamer schriftelijk naar aanleiding van dit vonnis en de eerste reactie daarop gestelde vragen, weerspreekt deze opvatting. Hij zegt: "Het rechtszekerheidsbeginsel van artikel 43 is van een andere (eigen) aard, het verwijst niet naar het rechtszekerheidsbeginsel zoals dit de President kennelijk voor ogen staat. In ieder geval heeft artikel 43 naar het oordeel van de Staat niet een zo ruime strekking, dat daarin een dergelijk rechtsbeginsel zou kunnen worden begrepen."

Er rijzen hier twee vragen. Ten eerste: hoe moet het rechtszekerheidsbeginsel van het Statuut worden geïnterpreteerd? Ten tweede: behoort de wetgever in ons land — los van de vraag wat de wetgever op Aruba en die in de Nederlandse Antillen doen — niet te toetsen aan het door Mr. Wijnholt genoemde rechtszekerheidsbeginsel?

Op artikel 43 van het Statuut geven de stukken van destijds geen toelichting. De enige die bij de openbare behandeling hierover sprak, was de heer De Kadt. Bij de rechtszekerheid en de deugdelijkheid van het bestuur gaat het, zo stelt hij, om "de noodzakelijke waarborgen voor het behoud van de rechtsstaat, waarborgen die, naar wij hopen en vertrouwen nooit tot ingrijpen zullen behoeven te leiden." Wat het laatste aangaat, het is de ironie van de geschiedenis dat in 1988 niet het korps mariniers behoefde in te grijpen op Aruba of op een van de eilanden van de Antillen, maar de president van de Haagse rechtbank in het Europese deel van het Koninkrijk. Maar het hoofdpunt voor ons is dat artikel 43 van het Statuut "de noodzakelijke waarborgen van de rechtsstaat" bevat. Die interpretatie werd in 1954 niet weersproken en dat zal vandaag niet anders zijn. Behoort nu het rechtszekerheidsbeginsel uit het Haagse vonnis tot de noodzakelijke waarborgen van de rechtsstaat? Inderdaad, dat is zeker het geval! Immers, de kern van de rechtsstaat is "Macht breekt geen recht." Met het rechtszekerheidsbeginsel heeft dit alles te maken. Het verband kwam onlangs nog aan de overzijde van het Binnenhof aan de orde, toen daar het pensioen van enkele NSB-weduwen ter discussie

stond. De staatsrechtsgeleerde Elzinga stelde in zijn advies aan de vaste Commissie voor binnenlandse zaken: "De keerzijde van rechtszekerheid is onberekenbaarheid en willekeur. Regering en parlement moeten er zich terdege van bewust zijn dat de ontwikkeling en handhaving van de rechtsstaat eeuwenlang in het teken heeft gestaan van de strijd om het onberekenbaar en willekeurig handelen van de overheid ... uit te bannen."

In die zaak ging het om uitzonderingswetgeving, een extreme wijze van breken door de waterscheidingen van het rechtszekerheidsbeginsel. Maar ook de zaak zelf was extreem: een pensioenrecht voor de weduwen van landverraders. Niettemin liet de Tweede Kamer zich door de argumenten van Elzinga en zijn collega Simons overtuigen. Zo stelt het lid Wiebenga, ons goed bekend, dat zijn fractie niets liever zou doen dan het pensioen — "deze smet op ons volksbestaan" — te beëindigen. Toch ziet zijn fractie daartoe geen vrijheid. Waarom niet? Omdat dan zou moeten worden getreden buiten de grenzen van de rechtsstaat.

Mijnheer de voorzitter! Het rechtszekerheidsbeginsel zoals verbonden aan de rechtsstaat en zoals ook door het Statuut geëist, wordt al lang niet meer opgevat in enge, louter negatieve zin, in de betekenis dat het recht duidelijk zij en ook daadwerkelijk worde toegepast. Ware dat de strikte interpretatie, dan hadden regering en parlement wel de vrijheid kunnen vinden, de NSB-weduwen hun pensioen te ontnemen. Neen, het rechtszekerheidsbeginsel omvat ook het zogeheten vertrouwensbeginsel, zoals door mr. Wijnholt geformuleerd. Een andere formulering van dit vertrouwensbeginsel uit de praktijk van het bestuur luidt: "Het bij de burger gewekte vertrouwen dat op een bepaalde manier zal worden gehandeld, worde niet beschaamd." Of: "Gewekt vertrouwen worde niet geschonden" ...

Nu de vraag of, los van het Statuut, de wetgever het vertrouwensbeginsel dient toe te passen, evenals dat gebeurt in de toetsing van het overheidshandelen door de rechter. Wel, de praktijk wijst gelukkig uit dat het vertrouwensbeginsel, naast beginsel van behoorlijk bestuur, ook wel degelijk functioneert als beginsel van behoorlijke wetgeving. Gelukkig, want waarom zou

datgene wat bij beschikking niet mag, bij wet wel zijn toegestaan? Omdat de parlementaire goedkeuring een extra waarborg biedt? Maar die waarborg is er alleen als het parlement niet volgens vaste scheidslijnen stemt — regeringsfracties versus oppositiefracties — maar als elke volksvertegenwoordiger daadwerkelijk wil toetsen op beginselen die voortvloeien uit onze democratische rechtsorde en de rechtsstaat.

In het kader van de advisering ligt hier al een eerste verantwoordelijkheid voor de Raad van State. Ook in zijn advies over het wetsontwerp harmonisatie collegegelden en inschrijvingsduur is duidelijk dat de raad zijn verantwoordelijkheid serieus neemt. Bij artikel XIV merkt hij op: "Het artikel doet afbreuk aan door de vigerende wetgeving gewekte verwachtingen bij hen, die voor de datum van inwerkingtreding met hun studie zijn aangevangen. Het betreft hier verwachtingen met betrekking tot het als student kunnen afronden van een reeds begonnen studie." Het mogelijke nadeel van een groter beslag op de algemene middelen dient te worden aanvaard, zo meent het college.

Het gaat bij het vertrouwensbeginsel, dat is duidelijk, niet om een absoluut verbod of gebod, maar om een zeer belangrijk element in de afweging. Dit komt bij voorbeeld tot uitdrukking in de formuleringen: "Opgewekte verwachtingen worden zo mogelijk gehonoreerd" en "Rechten die men op goede gronden vertrouwde te bezitten, worden zo mogelijk ontzien." "Zo mogelijk"! Het gaat dus om een afweging. Zo ging het in de zaak van het pensioen van de NSB-weduwe om een afweging tussen de rechtszekerheid en de toedelende gerechtigheid.

Bij wetsvoorstel 20469 ging het om een afweging tussen rechtszekerheid en een financieel belang voor de overheid. Opvallend is nu dat de regering in het wetgevingsproces telkens weer verwees naar het financiële belang zonder behoorlijk in te gaan op het rechtszekerheidsbeginsel. Het begint al bij het commentaar op het advies van de Raad van State. Opgemerkt wordt, dat in de ingediende ontwerp-begroting ook reeds voor 1988 was voorzien in de bezuiniging van 165 mln. waarvoor artikel XIV voor een substantieel deel van belang is.

Voorzitter! Je kunt de rechtszeker-

heid toch niet weg begroten? In deze Kamer was het vanuit de kring van de regeringsfracties vooral de geachte afgevaardigde de heer Braakman die aandacht gaf aan het beginsel van de rechtszekerheid, door hem geformuleerd in de vorm van het vertrouwensbeginsel. In eerste termijn sprak hij van een "geenszins voldoende rechtvaardiging voor de kwalijke gevolgen van het teniet doen van de gewekte verwachtingen". En in tweede termijn stelde hij "hoezeer wij begrip hebben voor de budgettaire problematiek, moet hier een aanvaardbare regeling, uit een oogpunt van gewekte verwachtingen en van een te korte termijn om zich op een nieuwe situatie in te stellen, naar het oordeel van mijn fractie prevaleren".

De minister meent, zo blijkt uit zijn antwoord op onze schriftelijke vragen na het Haagse vonnis, dat hij op de gewenste honorering van gewekte verwachtingen voldoende is ingegaan met een betoog over het verschil tussen terugwerkende kracht en de al of niet eerbiedigende werking van overgangsrecht.

Nee, mijnheer de voorzitter, dat moge een aardige zaak voor een juridische scriptie zijn, in het kader van het vertrouwensbeginsel is het verschil niet relevant. Waar het op aan komt is dat wat wij al aantreffen bij Papinianus (libro III): "Nemo potest mutare consilium suum in alterius iniuriam" (Niemand mag zijn beleid veranderen in het nadeel van een ander). Een minimale interpretatie van die regel houdt in, dat de burger behoorlijk worde voorbereid op een verandering in zijn rechtspositie.

"Ik ben plat gegaan" zo stelt onze collega de geachte afgevaardigde mevrouw Grol in het HBO-journaal van september jongstleden. "Ik ben plat gegaan voor het financieel belang van de wet". De rechtszekerheid vereist evenwel, mijnheer de voorzitter, dat het financieel belang van de wet grondig worde afgewogen tegen het belang van honorering van gerechtvaardigde gewekte verwachtingen. Als mevrouw Grol zo eenvoudig is plat gegaan, dan heeft zij — en anderen met haar die ook spijt hebben zoals mevrouw Vonhoff — inderdaad reden om zich te schamen. Maar er kwam iets bij: de dreiging met aftreden. Dat punt behandelt collega Vis.

Ik concludeer. De schrobbering die regering en parlement kregen van de

President van de Haagse rechtbank zou, los van de vraag of de president bevoegd was — deze vraag staat in cassatie ter discussie — thans voor de minister aanleiding moeten zijn voor een zodanige aanpassing van de Harmonisatiewet, dat deze de toets van de rechtszekerheid wel kan doorstaan.

De heer **Vis** (D66): Mijnheer de voorzitter! In het kader van de werkverdeling zal ik de tweede en de derde vraag stellen en toelichten.

Vraag 2: Is de minister van mening dat de door hem aan de Kamer verstrekte informatie als volledig juist kan worden beschouwd?

Ik wil deze vraag als volgt toelichten. Tijdens de plenaire behandeling van de Harmonisatiewet op 5 juli jongstleden is meermalen de positie van de gehandicapte studenten aan de orde geweest. Hoeveel gehandicapte studenten er zijn, weet ik niet. Wij weten echter wel dat het percentage gehandicapten van de gehele bevolking ongeveer tien bedraagt. Aangezien ik niet zoveel redenen zie om aan te nemen dat het percentage onder de studentenpopulatie significant lager is, gaat het vermoedelijk toch om een vrij grote groep. Wat is er aan de hand?

Op grond van de Harmonisatiewet heeft iedere student zes jaar inschrijvingstijd: twee jaar voor de propaedeuse en vier jaar voor zijn doctoraal. Pas na het verstrijken van zes jaar, twee plus vier, en geen dag eerder, kan de student auditor worden. Hij mag dan de colleges volgen na het betalen van een verhoogd collegegeld en onder bepaalde omstandigheden kan hij dan bovendien aanspraak maken op enige financiële faciliteiten, zoals een lening onder zachte voorwaarden.

De vastgelopen propaedeuse student heeft daar niets aan. Hij kan geen auditor worden, want de zes jaar zijn nog niet achter de rug. Aan de vier jaar inschrijvingstijd die hij nog over heeft, heeft hij ook niets, want die mag hij pas gebruiken als hij zijn propaedeuse heeft behaald. Wat hij wel kan worden is extraneus, maar een extraneus mag geen colleges volgen; hij mag alleen maar tentamens en examens afleggen. Zelfs als hij bereid en in staat zou zijn om de volledige kostprijs van de colleges te betalen, helpt hem dat niets. Onder

geen enkele omstandigheid komt hij de collegezaal nog in.

Wat er van die regeling ook zij: het staat vast dat vooral studenten met functiestoornissen er de dupe van zijn. Vaak zijn zij fysiek niet in staat de gehele dag colleges te volgen. Soms hebben zij gewoon verplaatsingsproblemen als de collegezalen ver uit elkaar liggen. Soms is het hun fysiek onmogelijk om alle uren achter elkaar te volgen. Sommige gehandicapten kunnen het probleem misschien oplossen door een deeltijdstudie te volgen, waar je langer over mag doen, maar om te beginnen: veel deeltijdstudies kan men slechts in de avonduren volgen, wat vermoeiend is, en vervolgens: er zijn helemaal niet zoveel deeltijdstudies. Zo kent de Technische Universiteit Delft geen enkele deeltijdstudie en elders zijn zij ook niet dik gezaaid. Er is vaker geen deeltijdmogelijkheid dan wel. De gehandicapte propaedeuse-student is dus behoorlijk de dupe, wat nogal opmerkelijk is in een land waar zelfs ministersvrouwen zich uitsloven om geld bijeen te krijgen voor sportieve manifestaties van gehandicapten.

Nu ging het in het debat van 5 juli onder meer over de vraag of deze voor gehandicapten zo ongelukkige toestand er altijd al was, dat wij zeggen sinds de invoering van de Wet twee-fasenstructuur, of dat deze toestand gecreëerd werd door de Harmonisatiewet. De woordvoerders die het probleem aan de orde stelden — en zij deden dat bijna allemaal — gingen er impliciet of expliciet van uit dat het probleem gecreëerd werd door de Harmonisatiewet en tevoren niet bestond omdat de vorige regeling verlenging van inschrijvingsduur zowel voor de propaedeuse als voor de doctoraalfase mogelijk maakte.

Maar nu de minister over dit onderwerp in het debat van 5 juli! In zijn eerste termijn zegt hij: "Over de positie van de gehandicapten zijn twee vragen gesteld. De eerste had betrekking op de propaedeuse. Dat probleem staat los van het voorliggende wetsvoorstel. Voor een gehandicapte die de tijd voor de propaedeuse onder de huidige wet heeft opgemaakt, is er op dat moment geen mogelijkheid om verder te gaan. Dat probleem wordt echter niet veroorzaakt door het wetsvoorstel dat wij thans bespreken. Dat is een element dat in de huidige wet besloten ligt. Er is een way-out,

namelijk via de extraneus-constructie. Dat kan echter onbevredigend zijn. Los van dit wetsvoorstel, wil ik nog wel eens op enig moment kijken naar dit punt. Ik wijs er echter wel op dat het los staat van het voorstel dat wij thans bespreken."

Mijnheer de voorzitter! Dat is buitengewoon duidelijke taal. Tot drie maal toe zegt de minister in dit citaat dat het probleem er al was en niet nu voor het eerst ontstaat. Drie maal: dus met nogal grote kracht brengt de minister dit argument.

In de tweede termijn laten de meeste sprekers het onderwerp dan ook rusten. Wat de minister zegt, neem je tenslotte meestal voor waar aan. Collega Kuiper zegt: "Tenslotte heb ik genoteerd dat het vraagstuk van de gehandicapte studenten enigszins buiten het bereik, de opzet van deze wet valt. Het lijkt mij overigens wel een punt dat van belang blijft en waar wij te zijner tijd op terug zouden kunnen komen."

Ik zelf hield nog even vol: "Ik geloof dat de minister het werkelijk verkeerd heeft als hij zegt dat er in het algemeen voor die mensen ook in de huidige situatie geen oplossing is. Ik meen dat het gewenst is dat wij daarover in dit debat duidelijkheid krijgen en dat wij dit niet uitstellen."

Maar dan de minister weer: "Wij kunnen er een uur over praten maar hij" — dat ben ik dus — "moet van mij aannemen, dat de problematiek van de gehandicapten die niet binnen de gestelde termijn hun propaedeuse kunnen halen, binnen dit wetsvoorstel niet aan de orde is. Dat staat er volstrekt los van." Als dit wetsvoorstel er niet zou zijn, dan hadden wij nog te maken met het vraagpunt over die propaedeuse. Ik heb niet meer en niet minder in mijn eerste termijn gesteld. Ik heb gezegd dat ik hierover wil nadenken, maar de Kamer mag dit niet koppelen aan dit wetsvoorstel", aldus de minister.

Dat is wederom een buitengewoon krachtige argumentatie. De minister zegt dat ik het van hem moet aannemen dat de problematiek volstrekt losstaat van de Harmonisatiewet en dat de Kamer die problematiek niet mag koppelen aan het voor ons liggende wetsvoorstel. En dan, mijnheer de voorzitter, interrumpeer ik voor de eerste maal: "Heb ik het verkeerd dat onder de huidige regeling gehandicapten reeds in hun propaedeuse verlenging van de studieduur kunnen krijgen? Antwoord van de minister: ja. Ik heb het dus

verkeerd. Dan volgt de tweede interruptie mijnerzijds en de minister geeft hetzelfde antwoord. Dan de derde interruptie mijnerzijds en het antwoord van de minister luidt: "Ik heb al gezegd dat dit probleem los staat van het wetsvoorstel dat wij thans behandelen. Ik wil mij er zeer wel in verdiepen. Ik sluit niet uit dat in de praktijk bepaalde methoden voor oplossingen zijn gevolgd binnen de instellingen al dan niet conform de bedoelingen van de wet. Maar ik heb de indruk als ik naar de heer Vis luister dat ik op dit punt nog wel enige informatie elders kan verkrijgen".

Suggereert de minister hier dat de instellingen de wet ontduiken? En ten slotte de laatste interruptie mijnerzijds over de vraag of de toen nog geldende regeling verlenging van de propaedeuseduur mogelijk maakte. Antwoord van de minister: "Het is twee jaar bij de volletijd en drie jaar bij de deeltijd voor zover ik weet". Dan constateer ik dat de onduidelijkheid blijft bestaan waarna de minister zegt: "Ik zal dit punt nader bekijken".

Mijnheer de voorzitter! alles overziende ontstaat het volgende beeld. Zowel in eerste als in tweede termijn en na herhaalde interrupties heeft de minister met kracht de juistheid van zijn opvatting volgehouden. Het ging niet om een terloopse opmerking noch was het een slip of the tongue die iedereen wel eens kan maken. Intussen weet iedereen dat de opvatting van de minister onjuist was. In de stukken die de vaste commissie en de minister intussen met elkaar hebben gewisseld, zegt de minister dat hij in eerste instantie meende dat verlenging van de inschrijvingsduur van de propaedeutische fase onder de oude wetgeving niet mogelijk was. Dat was een misverstand, aldus de minister. In eerste instantie? Kom nou, in alle instanties, een keer of zes! En een misverstand? Dat is zacht gezegd een buitengewoon groot eufemisme want van een misverstand is sprake als men elkaar niet goed begrijpt. Maar de minister en ik begrepen elkaar zeer goed. De minister had beter kunnen zeggen dat hij zich op 5 juli ernstig vergiste in de inhoud van de geldende regeling. In het antwoord aan de commissie van deze Kamer betwist de minister dat er sprake zou zijn van onvolledig inlichten van de Kamer. Van meet af aan, aldus de minister, was duidelijk dat verlenging van de propaedeuse

niet meer mogelijk zou zijn. Vervolgens komen er een aantal citaten uit stukken waaruit dat dan zou moeten blijken.

Na de aanhaling uit de stukken concludeert de minister in dat stuk aan de commissie voor hoger onderwijs en wetenschappen: "Derhalve kon tijdens de parlementaire behandeling in redelijkheid niet de mening hebben postgevat dat gehandicapten ook in het oude recht geen langere propaedeutische inschrijvingsduur konden verkrijgen en dat de Harmonisatiewet op dat punt dus geen verandering zou inhouden". Kortgezegd: in redelijkheid konden wij volgens de minister niet aannemen dat de Harmonisatiewet geen verandering bracht. Juist, mijnheer de voorzitter, zo is het precies. De Kamer nam ook helemaal niet aan dat de Harmonisatiewet geen verandering bracht. Er was op 5 juli in deze zaal maar één persoon die dat wel deed, die wel aannam dat er geen verandering zou komen en die persoon was uitgerekend de minister! Wat wij in redelijkheid volgens de minister niet konden aannemen, nam hij zelf wel aan. Over redelijkheid gesproken!

Mijnheer de voorzitter! De redenering in het stuk die ik zojuist heb voorgelezen is eigenlijk een belediging van het gezonde verstand. Wie zo iets leest, vraagt zich af hoe het ten departemente met het verstand gesteld is. Er is geen misverstand daar maar er is denk ik, iets met het verstand mis. Onjuiste feitelijke informatie wordt eerst teruggebracht tot een misverstand en vervolgens krijgen wij te horen dat wij beter hadden kunnen weten als wij de stukken goed hadden gelezen. Wij hebben deze goed gelezen. Wij wisten wel dat de gehandicapten door de Harmonisatiewet in een slechte positie terecht zouden komen. Het was de minister die dat stelselmatig, het hele debat door, strijk en zet, in alle instanties en na aanhoudende ondervraging mijnerzijds ontkende.

Voorzitter! Er is hier een buitengewoon principiële aspect aan de orde. De Kamer moet kunnen vertrouwen op de juistheid van feitelijke mededelingen van de minister. De Kamer moet dat vooral kunnen doen als er onder tijdsdruk gehandeld moet worden, zoals in dat geval. De Kamer moet dat temeer kunnen doen als de stukken onvolledig en slecht leesbaar zijn, zoals op 5 juli het geval was. De

Kamer moet dat helemaal kunnen doen als het gaat om feiten die relevant zijn voor de beoordeling van rechtsposities, zoals eveneens op 5 juli het geval was.

Het maakt voor de afweging van de Kamer veel uit of de positie van de gehandicapten slecht was en slecht bleef, dan wel goed was en slecht werd. In het eerste geval is de rechtszekerheid niet aan de orde. In het tweede geval is de rechtszekerheid wel aan de orde. Bij de afweging die de Kamer op 5 juli te maken had inzake de rechtszekerheid van de gehandicapten heeft de minister een scheve voorstelling van zaken gegeven. Daardoor heeft de Kamer niet goed kunnen afwegen. Vandaar onze vraag aan de minister.

Nu dit is gebeurd, rust op de minister alsnog de plicht, datgene te verhelpen waarvan hij beweerde dat het niet zou optreden, maar dat wel optrad. Hij wilde het probleem niet verhelpen, omdat het volgens hem al bestond. Nu voor iedereen duidelijk is dat dat argument niet opgaat, is er een dringende reden om er wel iets aan te doen, op korte termijn en door middel van een wetswijziging.

De derde en laatste vraag is gesplitst in twee onderdelen. De vragen zelf staan op de agenda. Ik volsta met een toelichting. De vragen spruiten voort uit een artikel over de parlementaire behandeling van de Harmonisatiewet in het HBO-journaal van september jongstleden. In dat artikel zegt ons medelid, mevrouw Grol:

Ik ben plat gegaan voor het financiële belang van de wet. Daar komt bij dat je je solidair wilt opstellen in de fractie en bovendien was er de dreiging van het aftreden van minister Deetman.

Verderop in het stuk staat het nog een keer:

Vlak voordat de Harmonisatiewet in de Eerste Kamer zou worden behandeld, liet Deetman de CDA-fractie weten dat hij zou aftreden als de Kamer de wet zou afwijzen.

Nog iets verder in het stuk staat een passage over de slotfase van het debat in de Eerste Kamer:

De VVD werd achter het gordijn geroepen.

Wij hebben hier geen gordijn, dus het zal wel gaan om de wandelgangen. Ik vervolg:

Deetman stelde de senatoren voor de keuze: slikken of de val van het kabinet.

Als het allemaal waar is wat in het

Vis

HBO-journaal staat — wij kennen ons medelid mevrouw Grol als een uiterst betrouwbaar persoon — dan heeft op die vijfde juli een hoogst merkwaardig debat plaatsgevonden. Het belangrijkste argument van de kamermeerderheid om voor te stemmen, zou dan niet in het openbaar zijn gehanteerd, maar in de beslotenheid. Als dat waar is, dan is het meest wezenlijke deel van de oordeelsvorming geprivatiseerd, hetgeen in strijd is met de grondregel dat het parlement in het openbaar beraadslaagt en besluit. Daar zijn parlementen voor. Als een deel van de Kamer wijkt voor het stellen van de portefeuillekwestie of zelfs de kabinetsskwestie — dat kan en mag gebeuren — dan heeft het publiek er recht op, dat tijdens het debat zelf te vernemen. Wie meent dat dat er allemaal niets toe doet, omdat het ten slotte toch de machtsverhoudingen zijn die beslissen en niet de argumenten, die getuigt van een bedenkelijk parlementair cynisme. Speciaal in dit geval had de argumentatie openbaar moeten zijn, want het negatieve rechterlijke oordeel over de rechtmatigheid van dit wetsvoorstel treft vooral de oordeelsvorming van deze Kamer.

De **voorzitter**: Kan en wil de minister van Onderwijs en Wetenschappen meteen antwoorden?

Minister **Deetman**: Lettend op de uitvoerige toelichting heb ik behoefte aan een schorsing van tien à vijftien minuten.

De vergadering wordt van 15.43 uur tot 15.58 uur geschorst.

□

Minister **Deetman**: Mijnheer de voorzitter! Ik wil ingaan op de eerste vraag, uitvoerig toegelicht door de geachte afgevaardigde de heer De Gaay Fortman. De heer De Gaay Fortman heeft in zijn toelichting, waarvan de neerslag is te vinden in de vraag, twee elementen aan de orde gesteld.

Allereerst de kwestie van toetsing aan het Statuut en vervolgens, indien er aan het Statuut getoetst kan worden — maar zelfs ook los daarvan — de vraag of er op een aanvaardbare manier inbreuk is gemaakt op het beginsel van de rechtszekerheid, zoals dat door hem nader is uitgewerkt.

Mijnheer de voorzitter! Ik zou hierop als volgt willen antwoorden. Om te beginnen moet ik vaststellen dat beide elementen — niet alleen de toetsing aan het Statuut maar ook de kwestie van de rechtszekerheid — punten zijn geweest in de uitspraak van de president in kort geding, maar dat het kabinet op beide punten cassatie heeft aangetekend, niet alleen op het formele punt, maar ook op het materiele punt. Hierover, en over de motieven hiertoe, is dit huis op het moment dat wij in beroep zijn gegaan uitvoerig ingelicht.

Ik kan derhalve niet meegaan met de redenering dat bij de totstandkoming van het wetsvoorstel op een niet aanvaardbare manier inbreuk zou zijn gemaakt op het beginsel van de rechtszekerheid. Ik verwijs naar de uitvoerige debatten die hebben plaatsgevonden, niet alleen in de Tweede Kamer, maar ook in de Eerste Kamer. Hierbij heeft de kwestie van de rechtszekerheid een rol gespeeld. Ik moge verwijzen naar tal van feitelijke vragen, maar ook naar de vragen rond het functioneren van het voorziene auditorenfonds en de toepassing van de hardheidsclausule. Deze vragen waren er alle op gericht — ik kan het althans niet anders interpreteren — om te komen tot een evenwichtige afweging van de onderscheiden belangen, ook het dominante belang van de rechtszekerheid.

Ik kan niet meegaan met de conclusie van de heer De Gaay Fortman. Ik moet vaststellen dat die discussie hier is gevoerd. Er is een uitspraak van de rechter in kort geding en van de kant van het kabinet is door mij gezegd, dat wij ons met die uitspraak niet kunnen verenigen.

Voorzitter! Hangende de beroepsprocedure lijkt het mij niet verstandig om op deze kwestie verder in te gaan dan ik al heb gedaan via de informatie richting deze Kamer, informatie gegeven bij de beantwoording van de schriftelijk gestelde vragen. Op dit punt lopen de wegen uiteen. Wij moeten nu afwachten tot er uitspraak is gedaan vanwege de Hoge Raad.

Mijnheer de voorzitter! Ik kom vervolgens toe aan de beantwoording van de tweede vraag, die uitvoerig is toegelicht door de heer Vis, met betrekking tot de gehandicapten. Voordat deze interpellatie begon, voorzitter, is er een mondeling overleg gehouden over deze zelfde

zaak. Ik heb in dit mondeling overleg het volgende gesteld. De stelling door mij ingenomen tijdens de behandeling van de Harmonisatiewet, namelijk dat gehandicapten langer dan twee jaar kunnen studeren — er zat dan al één jaar verlenging in — in de sfeer van de propadeuse, is onjuist, omdat de Harmonisatiewet in de feitelijke situatie wel een wijziging brengt, hetgeen dus reden voor mij is om te bevorderen dat een wijziging door middel van een wetsvoorstel zo spoedig mogelijk bij het parlement zal worden ingediend. Dit punt heb ik overigens besproken in de HO-kamer. Ik heb hierbij meegedeeld dat, indien zich hierbij concrete problemen voordoen — maar ons zijn nog geen gevallen bekend — met ons overleg moet worden gepleegd, opdat de betrokkenen in dezen niet worden gedupeerd.

Een tweede element dat een rol speelt bij de beantwoording, is het volgende. Indien men zes jaar heeft gestudeerd, hoe moet men dan verder handelen in verband met het auditorenfonds en de financiering daarvan, ofschoon dit punt niet direct in de vraagstelling van de heer Vis ligt besloten. Hierop moet ik antwoorden dat ik met de instellingen voor WO en met de HBO-raad heb afgesproken dat het ook een punt van overleg zal zijn om voor die financiering, indien men in verband met de handicap langer moet studeren, een voorziening te treffen.

Mijnheer de voorzitter! Dit is het antwoord op de tweede vraag. Ik heb in dat debat, toen de heer Vis persisteerde bij zijn opvatting en ik, voorzitter — ik geef het toe — bij de mijne, aan het slot gezegd, dat ik de zaak nader zou bezien. Dit heeft geleid tot de acties die ik zoëven heb gemeld.

Voorzitter! Ik kom nu op het antwoord op de derde vraag. Ik heb meegedeeld dat bekend was bij de voorzitters van de fracties dat verwerping van het wetsvoorstel, gezien vanuit het totale kabinetsbeleid, voor het kabinet niet acceptabel zou zijn. Vervolgens heeft dit ertoe geleid dat, gegeven het feit dat het in deze Kamer nu eenmaal gaat om het aanvaarden of verwerpen van een wetsvoorstel en er geen recht van amendement bestaat, ik mij tijdens het debat ervoor heb ingezet, deze Kamer tegemoet te komen waar het mogelijk was. Ik heb dit gedaan binnen de grenzen die eenmaal

Deetman

getrokken waren na aanvaarding van het wetsvoorstel aan de overzijde. Ik verwijs naar een aantal toezeggingen die ik heb gedaan om bezwaren die er zouden kunnen zijn, te overwinnen. Ik moet vaststellen dat dit is gebeurd en dat het op dat moment niet nodig was, het machtswoord zoals dat wordt genoemd, hier uit te spreken. Ik voeg daaraan toe dat het mij een heel redelijke benadering lijkt. Niet in de laatste plaats omdat iedere discussie over welk onderwerp dan ook, in een parlement bij voorbaat toch een heel moeilijke discussie zou worden indien men zou weten dat, hoe dan ook, het machtswoord zou worden gesproken.

Lettend op de majeure belangen die in het geding zijn — niet alleen belangen van financiële aard, maar ook in de sfeer van het beleid — is er op dit punt duidelijkheid verschaft, vanuit het perspectief dat er een debat in deze Kamer gevoerd zou moeten worden. Dat debat is zeer uitvoerig gevoerd en het heeft ook geleid tot een aantal toezeggingen van mijn kant, die geëffectueerd zijn.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **De Gaay Fortman** (PPR): Mijnheer de voorzitter! Ik dank de minister voor de gegeven antwoorden. Ik merk hierbij op dat de minister zich in elk geval behoorlijk heeft beperkt.

De minister wil niet ingaan op de vraag naar de inhoud van het rechtszekerheidsbeginsel, zo lang er bij de Hoge Raad nog een sprongcassatie-procedure ligt. Dit lijkt mij onjuist. Niets verplichtte de minister om in cassatie te gaan. Als het gaat om de vraag of de Nederlandse rechter mag toetsen aan het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden, hebben onze fracties er alle begrip voor dat dit wel is gebeurd, want het is een zeer belangrijke rechtsvraag. Maar als het gaat om de rechtszekerheid als zodanig, behoort de regering een bepaalde opvatting te hebben. Dat geldt zeker nu de slotzin van de Troonrede luidt dat het gemeen overleg — dus de wijze waarop wij te zamen tot wetgeving komen — in het teken behoort te staan van de bevordering van rechtszekerheid en bestuurlijke zorgvuldigheid, om zo het vertrouwen van de burger in het functioneren van wetgeving en bestuur te versterken. Een regering

die het gemeen overleg in het teken wil stellen van de rechtszekerheid om daarmee vertrouwen in de wetgeving te wekken bij de burger, behoort een opvatting te hebben over wat die rechtszekerheid inhoudt. De minister zegt dat die rechtszekerheid uit artikel 43 van het Statuut een beginsel van geheel eigen aard is. De Kamer heeft er dan recht op dat de minister uitlegt wat die eigen aard van het rechtszekerheidsbeginsel uit het Statuut is. Maar helemaal los van het Statuut mogen wij toch weten of de regering het rechtszekerheidsbeginsel zodanig opvat, dat dit mede inhoudt dat het vertrouwen dat de burger mag hebben in wat de overheid te zijn aanzien in een vorige periode heeft beslist, niet lichtvaardig worde geschonden. De formulering van de geachte afgevaardigde de heer Braakman over het honoreren van gerechtvaardigde gewekte verwachtingen, is terecht aan de orde bij de totstandkoming van wetgeving.

Wat betekent het rechtszekerheidsbeginsel? Het betekent dat wie in het verleden gedane beloften, toezeggingen of een vastgestelde rechtspositie wil bekorten, een stevige rechtsgrond nodig heeft. Onvoldoende is uitsluitend het financieel belang van de overheid. Zo ziet de Raad van State het en zo zouden naar mijn mening regering en parlement het ook behoren te zien. Er is een stevige rechtsgrond nodig.

Ik heb geen enkel begrip voor de wijze, waarop de studenten bepaalde acties hebben gevoerd. Ik wil echter wel het volgende zeggen. De voorzitter van de Landelijke studentenvakbeweging merkt op dat het ingrijpen in de studiefinanciering onvoldoende wordt gemotiveerd door te zeggen dat er ineens veel meer studenten komen dan werd verwacht. Ik kan hem daarin volgen. Als er meer kinderen komen, ga je toch niet alleen om die reden ingrijpen in de kinderbijslag? Als er meer ouderen komen, ga je toch niet alleen om die reden ingrijpen in de AOW?

Er is een behoorlijke rechtsgrond nodig en die brengt mee dat de mensen op zijn minst behoorlijk dienen te worden voorbereid op een verandering in hun rechtspositie en dat de overheid, waar zij dat maar kan, de mensen tegemoet moet komen in die verandering van rechtspositie.

Ik heb de eer, namens de fractie

van de PPR en de fractie van D66 op dit punt een motie in te dienen. Ik merk daarbij op, dat in deze Kamer door verscheidene geachte afgevaardigden tot onze vreugde spijt is betuigd over wat er is gebeurd op 5 juli van dit jaar. Spijt op zichzelf is echter niet voldoende. Waar spijt wordt opgebiecht, is berouw nodig. U weet heel goed, meneer de voorzitter, dat berouw inhoudt: een bereidheid om het weer goed te maken!

De **voorzitter**: Dan komt de penitentie ook nog!

Motie

De **voorzitter**: Door de leden De Gaay Fortman en Vis wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslagingen met de minister van Onderwijs en Wetenschappen over de Harmonisatiewet collegegelden en inschrijvingsduur;

overwegende, dat de president van de Haagse rechtbank in zijn vonnis in kort geding van 11 augustus 1988 uitvoering van de Harmonisatiewet collegegelden en inschrijvingsduur deels onrechtmatig heeft verklaard vanwege strijd met het rechtsbeginsel van de rechtszekerheid;

voorts overwegende, dat — los van de vraag of de president tot een dergelijke uitspraak wel was bevoegd, een vraag waarover in cassatie nog moet worden beslist — regering en parlement zich dit goed gemotiveerde oordeel behoren aan te trekken;

verzoekt de regering, de Harmonisatiewet collegegelden en inschrijvingsduur zodanig aan te passen dat daarmee de rechtszekerheid wordt gehandhaafd,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 43b.

De heer **Vis** (D66): Mijnheer de voorzitter! Ik beschouw het antwoord van de minister op de door mij

Vis

gestelde vraag als bevestigend. De minister heeft ruiterlijk erkend dat hij de Kamer verkeerd heeft geïnformeerd. Dat betekent, dat de door hem indertijd gehanteerde argumentatie om niks aan het probleem te doen is vervallen. Als ik hem goed heb begrepen, heeft de minister daarna gezegd dat er reden is, zo spoedig mogelijk een wetswijziging in te dienen. De minister verwees naar het mondeling overleg dat kort voor deze interpellatie plaatsvond. Ik had de indruk dat de minister in dat overleg iets vager was. Hij had het over een soepele toepassing van de bestaande voorschriften — naar mijn gevoel was dat niet mogelijk — en bovendien meen ik dat hij toen heeft gezegd dat hij een wetswijziging zal indienen als zich concrete gevallen voordoen.

Ik wil de minister met nadruk vragen of hij nu dat laatste element heeft weggelaten. Stelt hij het indienen van zijn wetswijziging niet afhankelijk van het zich voordoen van concrete gevallen? Die zullen zich immers niet voordoen, want iedereen kent de wet. Je kunt geen beroep doen op die wet. In de oude situatie waren er zeer veel gevallen van persoonlijke omstandigheden, waaronder handicaps, die verlenging van studieduur opleverden, ook in de propaedeutische fase. Waarschijnlijk valt dit niet zonder meer uit de statistieken af te leiden maar er zullen zeker veel gevallen zijn geweest. Mijn nadere vraag aan de minister is dus: betekent zijn antwoord dat hij op korte termijn met een wetswijziging komt en die wetswijziging niet afhankelijk stelt van het signaleren van concrete probleemgevallen?

Vervolgens wil ik nog even ingaan op het stuk dat de commissie van de minister heeft ontvangen. In antwoord op een vraag over deze materie stelt de minister daarin: "Gezien de doelstellingen van de Harmonisatiewet moge het duidelijk zijn dat een wijziging op het door de vraagstellers genoemde punt door ondergetekende niet zal worden bevorderd." Dat stelde de minister eind oktober en ik wil nu van hem weten of hij vanmiddag van deze argumentatie afscheid heeft genomen.

Voorzitter! Ik ging er in mijn naïviteit van uit dat het slechts om de portefeuillekwestie ging maar nu blijkt dat het hele kabinet zichzelf tot inzet heeft gemaakt met betrekking tot deze Harmonisatiewet die

vervolgens door de rechter buiten-spel is geplaatst. Dat is toch een leuk politiek fenomeen. De minister heeft in dit verband een antwoord gegeven dat ik niet zo goed begrijp. Het machtswoord moet je niet in het openbaar uitspreken, zo stelt hij — ik begrijp hem althans zo — omdat dit de discussie zo belast. Voorzitter! Neem me niet kwalijk, alsof het uitspreken van het machtswoord in de beslotenheid van een fractievergadering de discussie niet belast! Wij hebben kunnen lezen dat dit een zeer belangrijk argument was. Ik blijf er bezwaar tegen maken dat de minister op deze manier de kabinetkwestie heeft "geprivatiseerd". Het stellen van de kabinetkwestie is toch het belangrijkste wat een kabinet kan doen om zijn zin te krijgen. Nu de minister zegt dat het niet om een portefeuillekwestie maar om een kabinetkwestie ging, wil ik nog graag van hem horen of het al dan niet aanvaarden van de Harmonisatiewet door de Eerste Kamer in letterlijke zin onderdeel is geweest van het kabinetsberaad. Als het om een kabinetkwestie gaat, moet daar toch mijns inziens met zoveel woorden door het kabinet over zijn gesproken. Ik acht het van belang dat wij weten hoe hard de argumentatie van de minister is geweest.

Naar aanleiding van de toezegging betreffende de gehandicapten kan ik nog zeggen dat ik voor dit debat heb overwogen om een motie in te dienen. Ik stel dit nu afhankelijk van de beantwoording van de nadere vragen die ik de minister heb gesteld. Mocht die beantwoording niet bevredigend zijn, dan zou ik de Kamer om een derde termijn willen vragen om alsnog die motie in te dienen. Ik denk overigens niet dat dit nodig zal zijn.

De voorzitter: Als u tot andere gedachten komt, neemt u artikel 158 van het Reglement van Orde wel even mee, hè professor?

□

De heer Schuurman (RPF): Mijnheer de voorzitter! Ik mag thans ook het woord voeren namens de fractie van de SGP. Ik sta hier met een geprangd gemoed. Ik heb van de minister-president begrepen dat ook minister Deetman wel eens in zo'n situatie heeft verkeerd en dat men in die situatie mag zeggen wat men

normaal niet zegt. Misschien mag ik dit nu ook even doen.

Ik vind het bijzonder jammer dat in deze Kamer deze zaak via een interpellatie in het openbaar aan de orde moest worden gesteld. Als een rechter in het openbaar een uitspraak doet over de wetgever, het kabinet en de Staten-Generaal, meen ik dat zowel de Tweede als de Eerste Kamer daarop ook in het openbaar dient te reageren. Dat dit niet is gebeurd, betreur ik te meer omdat daarmee de Eerste Kamer in een proces van politisering kan worden meegezogen dat die Kamer duur kan komen te staan.

Ik wil een opmerking maken over de rechtszekerheid en hieraan een vraag verbinden. Met de minister onderstreep ik dat hij bij de behandeling in juli heel nadrukkelijk heeft gezegd dat de rechtszekerheid niet zou worden aangetast. Ook vanmiddag zei hij dat. Hij verwees naar het auditorenfonds en de hardheidsclausule. Vanmiddag is dat door de heren De Gaay Fortman en Vis onderbelicht. Ik onderstreep dit echter. Wel verbind ik hieraan de vraag of dit de zaak echt veel beter maakt. Viel de rechtszekerheid van de studenten die dachten nog zeker 1, 2 of 3 jaar op kosten van de overheid te kunnen studeren, niet terug van 100% naar nul? De minister verwees naar het auditorenfonds en de hardheidsclausule. Inderdaad ligt daar voor een aantal studenten een correctie, maar het is wel een aantal. Deze gevallen worden volstrekt geïndividualiseerd. Is dat mogelijk? Rechtszekerheid, die algemeen is en voor alle studenten onder dezelfde voorwaarden geldt, wordt via het auditorenfonds en de hardheidsclausule geïndividualiseerd. Dat betekent toch aantasting van rechtszekerheid? Dat betekent toch ook onzorgvuldig handelen? De reacties van de studenten zouden die van grote onzekerheid en teleurstelling zijn geweest. Wij zouden het probleem erbij hebben gehad dat de ene student wel en de andere niet in aanmerking was gekomen voor voortgaande financiering.

Mijnheer de voorzitter! Ik wil het hierbij laten. Ik heb alleen nog een vraag over de orde. Ik verwacht dat u de ingediende motie apart aan de orde stelt. Of moet daar nu al op worden gereageerd?

De voorzitter: U kunt deze in uw betoog meenemen. De stemming

Schuurman

hierover is in ieder geval de volgende week.

De heer **Kaland** (CDA): Ik wil een voorstel van orde doen. Voordat de moties aan de orde komen, wil ik graag fractiebeeraad hebben.

De **voorzitter**: Wilt u dat fractiebeeraad voor uw bijdrage aan de discussie hebben?

De heer **Kaland** (CDA): Eerst mijn bijdrage nu, en daarna fractiebeeraad.

De **voorzitter**: Dan kom ik in de problemen in verband met een derde termijn. Dat kan dus niet, maar ik geef eerst de heer Schuurman het woord.

De heer **Schuurman** (RPF): Voorzitter. Ik heb al gezegd dat deze gang van zaken de Eerste Kamer brengt op het spoor van de politisering. Het is erg jammer dat "een politiek op afstand van de Eerste Kamer" en "een reflexie" blijkbaar niet meer zo verstrekkend zijn, dat algemene rechtsbeginselen en de Grondwet zo hoog worden gehouden dat deze uiteindelijk beslissend zijn wanneer zich een probleem voordoet. Door zowel het kabinet als het parlement moet dit worden geaccepteerd. Dat is de positie van de Eerste Kamer.

Twee jaar geleden, toen mogelijk een meerderheid van de oppositie zou ontstaan in de Eerste Kamer, op grond van de toen te houden verkiezingen voor de provinciale staten, werd dit erkend door de minister-president en de fractievoorzitters. De politisering zet zich nu voort, omdat er moties worden ingediend die politiek gezien verstrekkende consequenties hebben. Bij aanname van deze motie behoeft niet het gehele kabinet af te treden, maar ik kan mij niet voorstellen dat het machtswoord dat de minister vanmiddag in deze Kamer heeft gesproken, daarvoor niet zou gelden. Ik vind dat wij, voordat wij over de inhoud van de moties spreken, eerst moeten spreken over het proces van politisering dat mijns inziens voor de Eerste Kamer een zwaard is waar zij zelf in valt. Ik stel dus graag voor, hierover eerst te praten, voordat de inhoud van de moties aan de orde komt.

□

De **voorzitter**: Mijnheer Schuurman, u doet een voorstel van orde. Ik richt mij nu ook tot de heer Kaland. Blijkens artikel 158 van het Reglement van Orde voert bij een interpellatie de interpellant niet meer dan tweemaal het woord en een ander lid niet meer dan eenmaal. Het probleem is dat de heer Schuurman aan de beurt is geweest. De heer Kaland dreigt nu zijn beurt te krijgen. Hij kan ook niet voor een tweede keer optreden.

De heer **Kaland** (CDA): Dan vraag ik nu schorsing van de beraadslaging om fractie-overleg te kunnen voeren.

De **voorzitter**: Dat heb ik begrepen. Dat heb ik daarstraks ook voorgesteld.

De heer **Schinck** (PvdA): Voorzitter! Misschien komt u uit het probleem van het reglement, als u de moties apart opvoert.

De **voorzitter**: Dat betekent dat ik ze los moet maken van het interpellatiedebat. Als dat uw ordevoorstel is, wil ik dat wel aan de Kamer voorleggen.

De heer **Kaland** (CDA): Ook daarover zou ik fractie-overleg willen voeren!

De **voorzitter**: Het ordevoorstel is nog niet gedaan. Ik heb echter begrepen dat sommigen met die gedachte rondlopen. Als er inderdaad een derde termijn komt, ben ik verplicht dat eerst aan de Kamer voor te leggen.

De heer **Vis** (D66): Precies, mijnheer de voorzitter! Ik denk dat wij extra moeilijk zitten te doen. Het is natuurlijk waar dat de interpellanten slechts in twee termijnen het woord voeren bij een interpellatie en de overige sprekers in één termijn. Het staat de Kamer evenwel volstrekt vrij, een derde termijn voor de interpellanten respectievelijk een tweede termijn voor de overige sprekers toe te staan, als de Kamer unaniem is in dat besluit.

De **voorzitter**: Mijnheer Vis, dat was mij bekend. Ik heb artikel 198 van het reglement van orde voor mij liggen. Daarin staat: indien geen der leden zich daartegen verzet. Ik weet dat u een optimistisch man bent! Ik wil het

straks aan de Kamer voorleggen. Als geen lid van de Kamer zich ertegen verzet, houden wij natuurlijk een derde of misschien zelfs een vierde termijn.

Mijnheer Kaland, wilt u fractiebeeraad voeren of wilt u nog even overleggen of u fractiebeeraad wilt voeren? Hoe lang wilt u schorsing hebben?

De heer **Kaland** (CDA): Tien minuten.

De **voorzitter**: Dan schors ik de vergadering tien minuten vanwege fractiebeeraad van het CDA.

De vergadering wordt van 16.23 uur tot 16.33 uur geschorst.

De **voorzitter**: Er lagen twee punten op tafel: het verzoek van de heer Kaland om mee te kunnen doen aan het debat en het ordevoorstel van de heer Schuurman voor de derde termijn over de moties. Ik wil nu alvast meedelen, dat wanneer één van de leden zich tegen dit ordevoorstel verzet, die derde termijn niet zal doorgaan. De interpellatie wordt dan afgesloten met een laatste woord van minister Deetman.

□

De heer **Kaland** (CDA): Voorzitter! Wij menen dat het reglement van orde, zoals hier omschreven, terecht is geformuleerd. Wij moeten geen derde termijnen invoeren en wij moeten ook niet eerst een algemene discussie over politisering van de Kamer hebben alvorens wij ons uitspreken over moties of over deze hele problematiek die vanmiddag bij de interpellatie aan de orde was. Indien wij er prijs op stellen om over de politisering van de Kamer te spreken, krijgen wij er volgende week bij de algemene politieke beschouwingen volop de gelegenheid voor.

Over vraag 1 wil ik het volgende opmerken. Uiteraard hecht ook mijn fractie aan een rechtszekerheidsbeginsel. Maar als het kabinet besloten heeft en voor wat betreft het toetsingsrecht en voor de vraag of die rechtszekerheid aangetast is, in beroep te gaan bij de Hoge Raad, zijn wij met de minister van oordeel, dat wij dit standpunt dienen af te wachten en zonodig later daarop dienen terug te komen.

Wat vraag 2 betreft, stellen wij het op prijs dat de minister hier duidelijk

Kaland

van zijn misvatting heeft blijk gegeven. Wij stellen het op prijs dat hij bereid is, zo hebben wij begrepen, om met een passende oplossing te komen via een wetswijziging. Daarmee is deze zaak voor ons afgedaan.

Bij vraag 3 heb ik een aanvullende vraag. Is het de minister bekend, dat ten tijde van het afsluiten van de Oosterscheldewerken het met name de ministers van de PPR en van D66 waren die dreigden op te stappen uit het kabinet en deze zaak niet in de Kamer aan de orde stelden maar intern hielden? Mijn toelichting daarop is, dat het mij verbaasd heeft dat het juist deze twee fracties zijn, die deze derde vraag hebben geformuleerd. Zij zouden in de recente historie andere voorbeelden kunnen aanhalen.

De heer **De Gaay Fortman** (PPR): Mijnheer de voorzitter! Ik heb een vraag aan de heer Kaland.

De heer **Kaland** (CDA): Voorzitter! Daar leent een interpellatie zich niet voor. Een interpellatie is geen discussie tussen de parlementariërs onderling, een interpellatie is het vragen stellen aan de minister.

De heer **De Gaay Fortman** (PPR): Mijnheer de voorzitter! Bij een interpellatie is tot dusverre in de Kamer altijd geïnterrumpeerd. Ik zou de heer Kaland dan ook willen vragen of hem het verschil is ontgaan tussen een dreiging met aftreden die in het kabinet wordt gedaan en een dreiging met aftreden in de parlementaire behandeling. Een vergelijkbaar geval zou zich hebben voorgedaan als de ministers van PPR en D66, toen besloten moest worden over de Oosterschelde, een deel van de ministerraad hadden verteld dat zij zouden aftreden als de Oosterschelde dicht zou gaan. Er is evenwel openlijk in de hele ministerraad, zodat alle ministers het konden horen...

De heer **Kaland** (CDA): In het openbaar?

De heer **De Gaay Fortman** (PPR): De vergaderingen van de ministerraad — dat weet de heer Kaland — zijn niet openbaar.

Punt 2 is: de zaak komt in het parlement en dan ligt het voor de hand dat het in het parlement openlijk duidelijk wordt gemaakt, als

het kabinet weet dat er een aftreden aan wordt verbonden.

De **voorzitter**: Kunt u het kort maken, mijnheer De Gaay Fortman?

De heer **De Gaay Fortman** (PPR): Als de kabinetskwestie wordt gesteld, behoort dit niet slechts aan het adres van enkele fracties maar aan het adres van de gehele Kamer te worden gezegd.

De heer **Kaland** (CDA): Mijnheer de voorzitter! Deze dreiging van de bewindslieden van de twee door mij genoemde fracties kwam bij geen enkele fractie terecht maar bleven zelfs binnen het kabinet!

De heer **Vis** (D66): En daarom is de parallel fout!

De heer **Kaland** (CDA): En men heeft niet eens de gelegenheid gehad om het parlement — of de fracties van de coalitie destijds — van die boodschap te overtuigen.

De heer **Vis** (D66): Maar daarom klopt die parallel ook niet! Die vergelijking deugt niet! Het is een dreigement geweest van een aantal ministers in het kabinet, met het gevolg dat het kabinet unaniem was. Ik neem aan, dat in een kabinetsvergadering dat soort zaken wel eens vaker voorkomt. Maar dan weten alle ministers in het kabinet dat.

De heer **Kaland** (CDA): Dus de dreiging met de portefeuille komt meer voor en daardoor wordt de eenheid bewaard!

De **voorzitter**: Nu sluit ik deze discussie af!

De heer **Vis** (D66): Ik neem aan, dat ook in het kabinet wel eens een minister heeft gezegd dat het voor hem wel goed was, behalve als...

De heer **Kaland** (CDA): Ik begrijp dat de heren wat geprikkeld zijn, voorzitter!

De **voorzitter**: En ik wat ongeduldig! Als de heer Kaland niet had gesproken, had ik de Kamer nu een ordevoorstel moeten doen, hetwelk is verwoord door de heer Schuurman, om alsnog een derde termijn in te voeren. De heer Kaland heeft echter reeds meegedeeld, dat in ieder geval hij zich tegen een ordevoorstel zal

verzetten. Dat heb ik toch begrepen, mijnheer Kaland? Vindt u het goed dat ik aanneem dat dit het geval zal zijn? Anders moet ik de vraag of wij een derde termijn zullen houden weer formeel aan u voorleggen. Een aantal leden van het CDA zal zich daartegen verzetten. Conform artikel 198 moet u allen akkoord gaan. Dat betekent, dat dit ordevoorstel in ieder geval van de baan is en dat ik nu het woord kan geven aan de minister van Onderwijs en Wetenschappen. Voor het laatste woord is daar collega Schinck, maar dan moet het écht afgelopen zijn!

De heer **Schinck** (PvdA): Nadat ik heb vastgesteld, dat hiermee een precedent is geschapen.

De **voorzitter**: Welk precedent?

De heer **Schinck** (PvdA): Dat namelijk een minderheid in deze Kamer een meerderheid verhindert een derde termijn te vragen.

De **voorzitter**: Met een beroep op het Reglement van Orde, mijnheer Schinck! Het tegenhouden van een ordevoorstel is naar mijn mening anders als je dat zo maar doet of dat je je werkelijk daarbij kunt beroepen op het Reglement van Orde. Dat gebeurt in dit geval en ik ga ervan uit, dat nu alleen het laatste woord nog is aan de heer Deetman.

□

Minister **Deetman**: Mijnheer de voorzitter! De heer De Gaay Fortman heeft er, overigens terecht, op gewezen dat een kabinet of een minister niet noodzakelijkerwijze hoeft te besluiten in beroep te gaan, indien een rechter een uitspraak heeft gedaan. Dat punt staat ook niet ter discussie, maar het is in dit geval gebeurd, niet alleen op het formele punt maar ook op het inhoudelijke punt, dus op beide punten.

Mijnheer de voorzitter! Het parlement is onmiddellijk over deze zaak ingelicht en in antwoord op een opmerking van de heer Schuurman wil ik graag opmerken, dat dit heeft geleid tot een debat aan de overzijde. Men kan dus niet zeggen dat na de uitspraak van de president in kort geding geen openbaar debat heeft plaatsgevonden. Dat heeft terdege plaatsgevonden, evenals een beoordeling van het besluit van het

Deetman

kabinet naar aanleiding van de uitspraak van de president in kort geding.

Mijnheer de voorzitter! Ik heb deze Kamer eveneens onmiddellijk ingelicht. Verder is het aan deze Kamer om vast te stellen of men over iets een debat wil of niet. Maar niet gezegd kan worden dat men op dit punt, lettend op de uitspraak van de president in kort geding en op het besluit van het kabinet, maar heeft moeten afwachten.

De heer **Schuurman** (RPF): Mijnheer de voorzitter! Hier is een ernstig misverstand aan de orde. Dit punt heb ik helemaal niet in rekening willen brengen aan het adres van de minister. Ik heb willen zeggen, dat de rechter een uitspraak heeft gedaan over het kabinet en de Staten-Generaal als mede wetgever, dat de Tweede Kamer daarover wel heeft gesproken maar dat de Eerste Kamer wat dat betreft verstek heeft laten gaan door in meerderheid te beslissen dit niet in het publiek te behandelen. Dat was mijn bezwaar.

De **voorzitter**: U richt zich tot uw collega's in de Kamer en dit hoeft de heer Deetman zich dus niet aan te trekken! Kunt u doorgaan, mijnheer Deetman?

Minister **Deetman**: Mijnheer de voorzitter! Ik wil toch nog deze kanttekening maken naar aanleiding van de opmerking van de heer Schuurman. Hij zegt, dat een oordeel is uitgesproken met betrekking tot het wegen van de rechtszekerheid in de stellingname van parlement en kabinet. Maar ik wijs er wel op dat dit tot op dit moment nog niet het oordeel in laatste instantie is. Het komt mij voor dat het toch verstandig is om af te wachten wat in dezen door een hoger rechtscollege wordt uitgesproken. Ik zeg dit zo nadrukkelijk, omdat wij het met de uitspraak niet eens zijn, de uitspraak is dan ook aangevochten, en dat ik dus niet de stelling aanvaard, dat er op een niet aanvaardbare manier inbreuk is gepleegd op het beginsel van de rechtszekerheid. Hoe dat verder zal uitpakken, moeten wij uiteraard afwachten.

De geachte afgevaardigde de heer De Gaay Fortman heeft gezegd dat het besluit van het kabinet om in beroep te gaan, op zichzelf voor discussie vatbaar is en dat de argumenten pro en contra hier

gewisseld kunnen worden. Ik ontken dat niet. Je kunt een debat voeren over de vraag of je al dan niet moet berusten in een uitspraak van een rechter, in welke zaak dan ook gedaan. Dat is één van de redenen geweest waarom het parlement, toen het besluit werd genomen om in hoger beroep te gaan, onmiddellijk is ingelicht over dat besluit en de daarbij behorende motieven. Voor de duidelijkheid verwijs ik naar de motieven die zijn neergelegd in de stukken die toen aan de Kamer verzonden zijn en naar de antwoorden die gegeven zijn op de schriftelijke vragen die ook door deze Kamer zijn gesteld. De heer De Gaay Fortman wil nu nog verder discussiëren, maar hangende de beroepsprocedure, lijkt mij dat niet verstandig. Ik heb nu de stellingen betrokken en men kan het met de motieven niet eens zijn, maar zij liggen wel in het verlengde van de betogen die ik in deze Kamer en in de Tweede Kamer heb gevoerd bij de behandeling van het wetsvoorstel inzake de harmonisatie.

De heer **De Gaay Fortman** (PPR): Mijnheer de voorzitter! Het punt is: Wie maakt uit wat de regering verstaat onder het rechtszekerheidsbeginsel? Is dat straks de landsadvocaat bij de Hoge Raad, of is dat de regering zelf? De regering zegt in het schriftelijke antwoord aan deze Kamer: "Het rechtszekerheidsbeginsel van artikel 43 van het Statuut is van een eigen aard. Het verwijst niet naar het rechtszekerheidsbeginsel zoals de president dit kennelijk voor ogen staat, ofte wel het "vertrouwensbeginsel." De regering kan hier dan toch in de eerste plaats uitleggen wat dat rechtszekerheidsbeginsel van het Statuut wel is, en in de tweede plaats of er naar het oordeel van de regering al of niet aan het vertrouwensbeginsel behoort te worden getoetst. Dat maakt niet de landsadvocaat uit, dat maakt de regering zelf uit. En daarover kan hier verantwoording worden afgelegd.

De **voorzitter**: Een duidelijke vraag. Mijnheer Deetman, het woord is weer aan u.

Minister **Deetman**: Mijnheer de voorzitter! Zeer zeker is mogelijk wat de geachte afgevaardigde de heer De Gaay Fortman vraagt. Dat is de reden waarom het parlement zeer gemotiveerd is ingelicht. Vervolgens

vervalt de heer De Gaay Fortman in herhaling. De stellingen zijn betrokken en ik acht het niet van belang om, hangende de beroepszaak, in dit debat elementen uit het geheel te lichten. Nog even een opmerking over het element van de rechtszekerheid, dat in de stukken nog naar voren is gebracht. Ik wil een kanttekening plaatsen bij de uitspraak van de president in kort geding. Je kunt een bepaalde redenering volgen en zeggen: Indien een burger rechten heeft ontleend aan enig wettelijk systeem, welk systeem dan ook, dan is dat op enig moment een gegeven. Je kunt ook zeggen: Er zijn omstandigheden denkbaar waarbij een inbreuk gerechtvaardigd is. Dat is op vele momenten gebeurd. De rechtszekerheid van de burger is zowel hier als in de Tweede Kamer onderwerp van uitgebreide discussie is geweest, ook in de schriftelijke behandeling. Dat heeft geleid tot substantiële aanpassingen van het wetsvoorstel, omdat met betrekking tot die rechtszekerheid in het gemeen overleg andere afwegingen zijn gemaakt. Daarbij komt dat het niet goed zou zijn om de zaak te beperken tot het auditorenfonds, hoewel dat heel belangrijk is, of om de zaak te beperken tot de hardheidsclausule. Evenzeer moet gekeken worden naar de inhoudelijke wetswijzigingen, de voorstellen over bij voorbeeld het overgangsrecht die bij de behandeling aan de overzijde zijn gedaan. Er zijn wat dat betreft rechten gecreëerd die in het initiële wetsvoorstel, zoals dat werd ingediend, niet zaten. Wat ik dus betoog is, dat het punt van de rechtszekerheid met alles erop en er aan een punt van uitvoerig overleg is geweest in het licht van de geschiedenis van het wetsvoorstel maar ook in de discussies over de inschrijvingsduur, niet alleen in het recente verleden maar ook daarvoor. Dat is de kern van de zaak. Ik zou die stelling derhalve staande willen houden.

De geachte afgevaardigde de heer Vis heeft nog een verduidelijking gevraagd. Ik heb in het mondeling overleg gezegd, dat ik wetswijziging zal bevorderen. Vervolgens is wat de inhoud betreft op dit punt nader overleg met vertegenwoordigers van HBO en WO geboden, omdat met betrekking tot langer moeten studeren vanwege een handicap op het departement geen concrete gevallen en cijfers bekend zijn.

Deetman

Wanneer wij een uitzondering formuleren, wanneer wij een voorziening creëren, dan moet de definiëring wel heel precies gebeuren. Ik heb gezegd, dat in verband overleg zal worden gevoerd. Dat overleg is toegezegd. Men heeft mij ook toegezegd de nodige feitelijke gegevens, voor zover voorhanden, te zullen verschaffen. Dat laat onverlet, dat in verband met het punt van de propaedeuse een voorziening nodig is. Als je die niet treft, loop je vast.

Hangende deze situatie kunnen zich concrete gevallen voordoen. Hiervoor heb ik een afspraak gemaakt, opdat de desbetreffende individuen hangende die wijziging niet getroffen worden. Dat heb ik in het mondeling overleg gezegd. Dat herhaal ik hier.

De heer **Vis** (D66): Ik heb de minister ook nog een andere nadere vraag gesteld. Ik heb gevraagd, of hij met deze mededeling afscheid neemt van zijn opvatting, dat de doelstelling van de Harmonisatiewet een dergelijke wijziging niet mogelijk maakt. Dat dit ongewenst is binnen de Harmonisatiewet. Ik vind dat de minister dan nu ook duidelijk moet zeggen, dat hij van dat standpunt afscheid neemt. Ik wil niet in de situatie gebracht worden, dat ik later aan dit standpunt herinnerd wordt.

Minister **Deetman**: Voor de propaedeuse is een wijziging nodig, omdat daar de absolute grens van twee jaar geldt.

Dan is er het tweede vraagstuk. Dat is niet ter discussie. Dat moet natuurlijk wel worden opgelost. Wij hebben gesproken over de vraag welke voorzieningen in financiële zin moeten worden getroffen, indien de grens van zes jaar is bereikt. Dat is een punt van overleg, zij het dat er een uitgangspunt is gekozen, ook door de instellingen: als er sprake is van een handicap die noodzakelijkerwijs leidt tot verlenging van de studie, moet er een voorziening worden getroffen. Daarover moeten nadere afspraken gemaakt worden.

De heer **Vis** (D66): Daarmee neemt u dus afscheid van die primair financiële doelstelling van de Harmonisatiewet? U zegt nu, als er een voorziening moet worden getroffen, dan moet die worden getroffen.

Minister **Deetman**: Voorzitter!

Indien men langer mag studeren in het kader van de propaedeuse zal dat vermoedelijk kunnen leiden tot een langere studieduur dan zes jaar. In die situatie is het de vraag, op welke manier het auditorenfonds wordt toegepast. Daarmee hangt ook de vraag samen, op welke manier je de uitzondering in de wet regelt. Regel je het centraal of laat je het aan de instelling over? Ik zou wel willen vasthouden aan de financiële doelstellingen van de Harmonisatiewet, omdat het auditorenfonds van meet af aan ook bedoeld is geweest om voor diegenen die om persoonlijke omstandigheden — dus ook in verband met een handicap — langer zouden moeten studeren een voorziening te treffen. Daarover bestaat geen misverstand. Het punt is dat er al veel eerder een probleem kan ontstaan, namelijk bij de propaedeuse.

De heer **Vis** (D66): Denkt u dan toch aan een soort hardheidsclausule in de algemene maatregel van bestuur, waarvan u eerder gezegd hebt dat deze er niet in komt?

Minister **Deetman**: Allereerst moet er een regeling komen in de sfeer van de propaedeuse.

In de tweede plaats: indien men langer dan zes jaar studeert, moet er een afspraak worden gemaakt. Naar ik veronderstel zal die uiteindelijk moeten worden neergelegd in de desbetreffende maatregel van bestuur met betrekking tot die categorieën van studenten die op het auditorenfonds een beroep zouden kunnen doen. Zie de discussie die hier en ook aan de overzijde is gevoerd. Dit betekent, voorzitter, dat in die situatie in het kader van de definitieve AMvB een hardheidsclausule als zodanig niet in het geding is. De hardheidsclausule was in het kader van de richtlijnen in het geding, vooruitlopend op de AMvB, om de redenen die wij hier voor de vakantie hebben besproken. Hierbij wordt aangegeven dat de AMvB, als het enigszins zou kunnen, een limitatieve opsomming zou moeten kennen. Daarover wordt nu overleg gevoerd.

De **voorzitter**: Willen de heren nu niet langzamerhand tot behandeling van het laatste punt van de twee interpellanten overgaan? Ik kijk nu naar de heren Vis en Deetman.

Minister **Deetman**: Voorzitter! Ik

kom vervolgens toe aan de tweede vraag van de heer Vis, de derde vraag in de reeks, met betrekking tot de aanvaardbaarheid voor het kabinet van het verwerpen van het wetsvoorstel. Ik hecht eraan dat de heer Vis mijn woorden precies samenvat. Voor zover ik weet, heb ik niet gezegd dat ik aanwezig ben geweest bij enige fractievergadering. Wat dat betreft heeft er dus geen enkele discussie plaatsgevonden. Bovendien: ik heb ooit wel fractievergaderingen bijgewoond, maar dat deed ik als lid van de Kamer, maar niet als lid van een kabinet.

De **voorzitter**: Als lid van de Tweede Kamer bedoelt u.

Minister **Deetman**: Jawel, voorzitter, maar ik weet niet hoe dat bij andere fracties is.

Dan mijn tweede opmerking in dit verband! Ik heb gepoogd precies naar voren te brengen: desgevraagd is het standpunt van het kabinet op dat majeure punt van de Harmonisatiewet meegedeeld.

De heer **Vis** (D66): Desgevraagd!

Minister **Deetman**: Voorzitter! Er is aan de overzijde een enorm debat geweest. Er is de vraag geweest: hoe zal de behandeling van het wetsvoorstel in dit huis verlopen? Het was een belangrijk wetsvoorstel, gelet op het totale beleid en het financiële kader. Nu moet de heer Vis niet doen alsof dat vreemd en wonderlijk is. Het is, voorzitter, een normale zaak, dat indien wetsvoorstellen van enige betekenis aan de orde zijn, men informeert hoe de behandeling van het voorstel zal verlopen.

Er is daarbij van de kant van het kabinet gezegd, dat verwerping in strijd zou zijn met het kabinetsbeleid en dat dit — ik heb dit zoëven tot uitdrukking gebracht — niet te verteren zou zijn. Terzelfdertijd — op dat punt wil ik toch graag dat de heer Vis mijn bedoeling zorgvuldig weergeeft — is niet de invalshoek geweest: kom, wij gaan naar de Eerste Kamer en na de eerste ronde zal gezegd worden "Het kabinet vindt:..." De invalshoek is daarentegen van het begin tot het eind geweest: kijken welke ruimte en marges er zijn en overtuigen en beargumenteren. Dat is zeer uitvoerig gebeurd. Dan kan er een moment zijn dat, ofschoon er uitvoerig beargumenteerd is, men

Deetman

desondanks zegt: een minister of een kabinet zal het standpunt ten aanzien van de consequenties plenair moeten verwoorden. Het zal niet de eerste keer zijn dat zo iets gebeurt. Ik heb het ook wel eens meegemaakt. Het kan ook zijn, dat men voordat dat moment aanbreekt zegt: wij zijn overtuigd en wij zullen onze steun aan het wetsvoorstel geven. Ik ben erover verheugd, dat dat in deze situatie is gebeurd, omdat naar mijn gevoel het veelvuldig uitspreken van het zogenaamde machtswoord niet goed is. Hierbij behoort echter ook een andere kanttekening. Indien men de discussie begint met de veronderstelling dat het machtswoord uitgesproken wordt, dan zal het overtuigen en discussiëren over de ruimte en de mogelijkheid van tegemoetkomen aan niet meer aan de orde zijn.

Dan wordt verwezen — ik meen dat de heer Vis dat deed, maar het kan ook de heer De Gaay Fortman zijn geweest — naar datgene wat aan het slot van de troonrede is vermeld. Voorzitter! Tijdens de behandeling van de Harmonisatiewet is van de kant van het kabinet zowel in deze Kamer als ook aan de overzijde intensief op deze wijze gehandeld. Ik ga nog een stap verder, voorzitter. Voordat het wetsvoorstel voor advisering naar de Raad van State werd verzonden, was over de aanpak ten principale, na overigens een publiek debat, overeenstemming met de vertegenwoordigers van universiteiten en HBO-raad. Men kan niet zeggen: er is ergens in Zoetermeer een wetsvoorstel gemaakt en dat is via het machtswoord gedropt. Vorig jaar is in het openbaar intensief overleg gevoerd. Dat debat had een uitkomst. Men heeft iedere stap die gedaan werd kunnen waarnemen. Er is advisering en een uitvoerig debat aan de overzijde en hier geweest. Voorzitter! Dat is de weg om tot overeenstemming te komen. Dat er nu uitspraken zijn gedaan, kan men op zichzelf betreuren. Wij betreuren dat in hoge mate. Daarmee moet ook met zorg worden omgegaan, maar je kunt niet zeggen dat de weg om tot een behoorlijke afweging te komen, niet geheel bewandeld is.

De heer **De Gaay Fortman** (PPR): Op het omstreden artikel XIV, waarin het gaat om de aantasting van de rechtspositie, sluit de Raad van State zich eenvoudig aan bij de visie van de

Onderwijsraad, die even negatief was.

Minister **Deetman**: De geachte afgevaardigde de heer De Gaay Fortman heeft op dit punt zeer zeker gelijk. Dat wil, lettend op het advies en de conclusies, niet zeggen dat je in concrete gevallen dat advies altijd moet volgen. Wij meenden en menen dat er krachtige argumenten tegenover stonden. Deze argumenten staan in het nader rapport.

De heer Vis heeft gevraagd of de zaak in het kabinet aan de orde is geweest. De heer Kaland vroeg mij of mij hierover iets bekend was. Ik lees kranten, artikelen en uitspraken. Mij was een en ander dus bekend. Het is curieus dat het openbaar is geworden, want de notulen van de ministerraad zijn geheim. Ministers hebben een zwijgplicht op dit terrein. Op het punt van de betekenis van dit wetsvoorstel is niet autonoom gehandeld. Het is zeer zeker een punt van beraadslaging geweest. Dat ligt ook voor de hand, om het simpele feit dat een verwerping van het wetsvoorstel in financieel opzicht en in andere opzichten verstreckende consequenties zou hebben.

De heer **Vis** (D66): De zaak is mij echt niet duidelijk. De minister heeft een uitvoerig verhaal gehouden. Ik zou van hem willen weten in welke situatie en in welke fase de minister in beperkte kring bekendheid heeft gegeven aan de stelling dat verwerping van het wetsvoorstel voor het kabinet niet acceptabel zou zijn. Ik krijg het gevoel dat ik dat uit een of andere context moet opmaken, maar het lijkt mij een heel duidelijke vraag. Ik heb begrepen dat de minister niet in fractievergaderingen geweest is. Hoe heeft het contact zich dan wel toegedragen?

Minister **Deetman**: Ik geloof niet dat ik het tijdstip waarop dit gespeeld heeft, precies moet aangeven. Ik kan mij goed herinneren dat het kabinet een niet onbelangrijk deel van de dag dat de behandeling hier plaatsvond, in vergadering bijeen was. Er waren zelden zulke eenvoudige situaties om op dit punt nauw contact te houden met je collega's.

Ik heb betoogd dat ik het hangende de beroepsprocedure niet wenselijk vind, tot aanpassing van de Harmonisatiewet te komen. Ik moet de Kamer aanvaarding van de motie dan ook met klem ontraden.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Namens de Kamer dank ik de regering voor de verstreckte inlichtingen.

Ik stel voor, dinsdag aanstaande over de ingediende motie te stemmen.

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Voorzitter: Franssen

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van **het Voorstel van wet van de leden Worrell en Haas-Berger, houdende regelen ten aanzien van de jeugdhulpverlening (Wet op de jeugdhulpverlening) (19399)**.

De beraadslaging wordt hervat.

□

De heer **Worrell** (PvdA): Mijnheer de voorzitter! Wij zijn uw Kamer zeer dankbaar, dat op zo korte termijn het initiatiefwetsontwerp behandeld kan worden. Collega Haas, oud-collega Mik, nu als adviseur aanwezig, en ik zijn bijzonder erkentelijk voor de vriendelijke, maar ook opbouwende opmerkingen uit uw Kamer.

Wij hebben goede nota genomen van de kritische opmerkingen van diverse woordvoerders. Wij hopen met ons antwoord de twijfels die bij sommige fracties nog bestaan, weg te nemen. De discussie over ons initiatiefwetsvoorstel met deze Kamer zien wij in het licht van een gemeen overleg.

Ook in de Tweede Kamer hebben wij ervaren dat de bereidheid tot een dialoog kan leiden tot wetgeving die — voor het overgrote deel van die Kamer — acceptabel was. Wij hebben de beste herinneringen aan de wijze waarop met name de woordvoerders van de Tweede-Kamerfracties van het CDA en de PvdA, maar ook van andere fracties zoals de SGP, het GPV en de RPF, kritisch doch opbouwend hebben meegeewerkt aan de totstandkoming van een acceptabele wetgeving op het terrein van de jeugdhulpverlening. Wij erkennen dat wij niet alle leden van de Tweede Kamer hebben kunnen overtuigen. Helaas heeft de VVD-fractie tegen het initiatiefontwerp